

SPRAWOZDANIE

ILONA KWIECIEŃ

Sprawozdanie z XI Konferencji Naukowej „Ubezpieczenia wobec wyzwań XXI wieku” { 22–24 maja 2017 }

„Wiadomości Ubezpieczeniowe” były jednym z patronów medialnych konferencji, jaka – już po raz jedenasty – odbyła się w dniach 22–24 maja 2015r. w Zamku w Rydzynie. Jak co roku spotkało się środowisko akademickie zajmujące się ubezpieczeniami w kraju i za granicą oraz przedstawiciele praktyki ubezpieczeniowej i instytucji branżowych. Konferencja ta jest inicjatywą dwóch Katedr Ubezpieczeń: z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu i Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.

W tym roku konferencję organizowała Katedra Ubezpieczeń Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Szczególnym elementem tegorocznego zgromadzenia były uroczystości poświęcone dwóm jubileuszom: 45-lecia pracy naukowej profesor dr hab. Wandy Ronki-Chmielowiec oraz 10-lecia Katedry Ubezpieczeń Wydziału ZIF Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

W części jubileuszowej pracownicy Katedry Ubezpieczeń zaprezentowali historię katedry i dokonania jej pracowników oraz sylwetkę naukową kierownika katedry Profesor Wandy Ronki-Chmielowiec. Wśród dokonań podkreślono, że Profesor znana jest przede wszystkim ze swoich badań w obszarze ryzyka w ubezpieczeniach. To, jak wskazywał w pisemnej laudacji kierownik Instytutu Zarządzania Finansami UE we Wrocławiu, w skład którego wchodzi Katedra Ubezpieczeń, „fundamentalny obszar – przecież ubezpieczenia są bodaj najstarszą metodą transferu ryzyka. Od ponad ćwierć wieku Pani Profesor dokonała klasyfikacji różnych koncepcji ryzyka w ubezpieczeniach, poprzez rozróżnienie podmiotów występujących na rynku ubezpieczeniowym na owe ryzyko narażonych. Przedstawiła też uporządkowanie narzędzi służących do pomiaru tego ryzyka. A badania prowadzone przez Panią Profesor i Jej wychowanków łączą zagadnienia ilościowe, oparte na teorii procesów stochastycznych, z zagadnieniami rynku ubezpieczeniowego. Takie połączenie stanowi wielką naukową wartość dodaną. Integruje bowiem dwa nurty badań nad ubezpieczeniami. Jeden z nich to nurt aktuarialny, wywodzący się z nauk matematycznych, drugi to nurt rynkowy, wywodzący się z nauk ekonomicznych, ściślej z nauk o finansach.”

W dorobku Pani Profesor zwracają uwagę liczne dokonania naukowe, ale także ogromny wkład w kształcenie kadry naukowej – promocja 14 rozpraw doktorskich z zakresu ubezpieczeń, recenzje

35 rozpraw doktorskich, 25 wniosków habilitacyjnych oraz 7-krotnie dorobku w postępowaniu o tytuł profesora. Zaslugi dla teorii i praktyki ubezpieczeń uhonorowane zostały licznymi nagrodami, m.in. Nagrodą Izby Gospodarczej Ubezpieczeń i Obsługi Ryzyka „Lider Edukacji Ubezpieczeniowej” dla osób wyjątkowo zasłużonych w propagowaniu wiedzy o ubezpieczeniach przyznaną w 2015 roku.

Prezentacje szczegółowe zawarto w jubileuszowej monografii *Ubezpieczenia we współczesnym świecie – problemy i tendencje* (wyd. UE Wrocław 2017), w której zostały zebrane – pod redakcją autorki niniejszego sprawozdania – artykuły przygotowane przez kierowników katedr i zakładów zajmujących się ubezpieczeniami na uczelniach ekonomicznych w kraju i za granicą, od lat współpracujących z katedrą.

Jubileuszowe uroczystości zostały uświetnione ogromnym ubezpieczeniowym tortem i wspólnym zdjęciem uczestników konferencji.

Oprócz części specjalnej w trakcie konferencji odbyły się **tradycyjne obrady naukowe i dyskusyjne**. Podczas 5 sesji plenarnych wygłoszono 19 referatów, ponadto odbyła się sesja plakato-wa, gdzie zaprezentowano 27 posterów. Zarówno wystąpienia, jak i plakaty ukazywały szerokie, interdyscyplinarne spektrum różnych zagadnień ekonomicznych istotnych dla funkcjonowania ubezpieczeń. Szczegółowe omówienie wszystkich wykraczałoby poza ramy sprawozdania, warto jednak wskazać na zagadnienia budzące największe dyskusje. Bezapelacyjnie do takich zaliczyć należy problem starzenia się społeczeństwa i wydłużania życia – czyli zmian demograficznych – w kontekście ubezpieczeń i systemu emerytalnego.

W sesji otwierającej konferencję dr Marcin Wojewódka (ZUS) przedstawił krytyczne zestawienie wybranych elementów poszczególnych propozycji zmian w III filarze systemu emerytalnego, adresując między innymi takie kwestie, jak wysokość składki podstawowej, zachęty ze strony państwa, obligatoryjność uczestnictwa czy rola partnerów społecznych. Prof. Wanda Sułkowska (UE Kraków) w budzącym emocje wystąpieniu poddała analizie zmiany wysokości wieku emerytalnego na tle tendencji demograficznych. Wskazała, że przekreślenie dotychczasowego dorobku poprzez powrót do poprzedniego wieku emerytalnego, nawet przy obwarowaniu prawa do przejścia na emeryturę odpowiednim stażem ubezpieczeniowym, doprowadzi do obniżenia przeciętnych świadczeń i sprowadzi emerytów do roli outsiderów w społeczeństwie polskim.

Tematyka ta kontynuowana była w kilku wystąpieniach. Anna Gierusz (UG) dowodziła, że wysokość świadczenia uzyskiwanego z programu zbiorowego o zdefiniowanej składce (*collective DC schemes*) jest mniej zmienna niż wysokość świadczenia z programu tradycyjnego. Dr Kamila Bielawska (UG) podjęła zaś temat konieczności poszukiwania rozwiązań, które pomogą utrzymać ludzi dłużej w zatrudnieniu. Omawiając politykę krajów UE w tym zakresie, wyraziła pogląd, że coraz więcej państw będzie wprowadzało rozwiązania, które będą zachęcać pracodawców, aby w większym stopniu dostosowywali warunki pracy (jej intensywność, zakres, czas) do zmieniających się wraz z wiekiem możliwości pracowników. Co spowoduje być może wzrost zainteresowania różnymi elastycznymi formami przechodzenia na emeryturę, w tym emeryturami częściowymi. Jednak dotychczas prowadzone badania w wybranych krajach UE w ostatnich latach nie dają jednoznacznej odpowiedzi na temat skuteczności i efektywności emerytur częściowych.

W nurt demograficznych analiz wpisała się także prof. Beata Jackowska (UG), przedstawiając analizę przekrojową i kohortową w badaniu umieralności i kształtowania się jednorazowych składek netto w ubezpieczeniach na życie. W badaniu dane demograficzne dla Polski posłużyły do wyznaczenia *ex post* poziomu jednorazowych składek netto dla nieżyjących już kohort rzeczywistych.

W panelu otwierającym konferencję także prof. Jan Monkiewicz (Politechnika Warszawska) przedstawił interesujące wystąpienie na temat nowego paradygmatu regulacyjno-nadzorczego w sektorze finansowym. Wskazał na zmianę kształtu regulacji i nadzoru po kryzysie finansowym i wzmocnienie ochrony konsumenta. Jednocześnie jednak zaznaczył trudny do oceny w zakresie konsekwencji balans pomiędzy ryzykiem nadregulacji i zjawiskiem „przeładowania informacyjnego” a stabilnością systemu i ochroną konsumenta.

Na tym tle prof. Tomasz Michalski (SGH) dowodził, że „superegulator” zawiódł, a na rynku finansowym, w tym ubezpieczeniowym, obserwujemy niepokojące zjawisko zanikania podstawowych zasad etycznych, jakimi powinien kierować się każdy podmiot, w gestii którego leży zarządzanie środkami finansowymi powierzonymi przez klienta. W emocjonującym wystąpieniu postawił pytania: „Czy damy radę rozwiązać ten problem w ramach obowiązującego paradygmatu i zgodnie z teorią Thomasa Khuna odnotujemy postęp w nauce o finansach? Czy świat nauki przejawia chęć rozwiązania tego problemu, czy też uległ wspomnianym przez Thomasa Pikettego potężnym siłom działającym na rzecz rozwarstwienia społeczeństw zagrożającym demokratycznym społeczeństwom oraz sprawiedliwości społecznej, a tym samym wkroczyliśmy w okres rewolucji naukowej oraz zmiany paradygmatów?”.

W obszarze analizy funkcjonowania rynku mieściło się także ciekawe wystąpienie Darii Ringwelskiej-Ładak (KNF) na temat doświadczeń z pierwszych lat funkcjonowania systemu *Wypłacalność II*. Analiza oparta została na publicznych pracach EIOPA w zakresie wymogu SCR, czy poradzie EIOPA dla Komisji Europejskiej zawierającej propozycje m.in. zmiany metodyki, założeń, czy parametrów formuły standardowej SCR, tak aby były one racjonalnie związane z profilem ryzyka większości europejskich zakładów. Prelegentka wskazywała tu na istotność specyfiki rynków utrudniających standaryzację.

Problematyka *Solvency II* znalazła się także w referacie prof. Stanisława Wanata (UE Kraków), który w ślad za dokonaniem autorów zagranicznych dokonuje próby wykorzystania w ubezpieczeniach metod grupowania (analizy skupień) – z powodzeniem szeroko stosowanych w różnych obszarach, m.in. w biologii, medycynie, naukach społecznych, ekonomii. Przedstawił problemy związane z ich wykorzystaniem w taryfikacji, skupiając się na jakości grupowania i sposobach ustalania liczby klas, ilustrując analizę przykładem empirycznym.

Prof. Adam Kopiński oraz dr Dariusz Porębski (UE Wrocław) przedstawili koncepcję analizy sytuacji konkurencyjnej na rynku zakładów ubezpieczeń za pomocą zmodyfikowanej macierzy opłacalności biznesu, nawiązującej do klasycznej metody portfelowej i controllingu strategicznego.

Spośród gości zagranicznych prof. Nadezda Kirillova (Financial University, Moscow) przedstawiła doświadczenia rynku rosyjskiego w implementacji standardów profesjonalnych w obszarze zarządzania ryzykiem w ubezpieczeniach, w tym praktyk brokerów ubezpieczeniowych, obrazując przy tym, jak dynamicznie rozwija się ten rynek.

W pozostałych obszarach: dr Marcin Kawiński (SGH) i dr Piotr Majewski (WSB Toruń) przedstawili wyniki badań tendencji i postaw Polaków odnośnie do telematyki w ubezpieczeniach komunikacyjnych oraz do ryzyka związanego z pojazdami autonomicznymi, obrazujące zaskakujące niekiedy różnice obserwowane zależnie od wieku czy wykształcenia.

Prof. Stanisław Wieteska (UŁ) podjął próbę oceny ryzyka eksploatacji biogazowni w Polsce dla potrzeb ubezpieczenia od wybranych zdarzeń losowych. Dariusz Porębski (UE Wrocław) przedstawił wyniki zastosowania metody nieparametrycznej DEA (Data Envelopment Analysis) do oceny efektywności zakładów ubezpieczeń prowadzących działalność w Polsce. Prof. Stanisław Heilpern

{UE Wrocław} poświęcił swoje wystąpienie modelowaniu struktur zależności występujących w modelach aktuarialnych, z zastosowaniem wyznaczania wartości aktuarialnych rent małżeńskich czy reasekuracji. Dr Ewa Spigarska {UG} przedstawiła porównanie zasad wyceny rezerw techniczno-ubezpieczeniowych według prawa bilansowego i Dyrektywy *Wyłatalność II*, jak i ujmowania ich w raportach finansowych, a dr Agnieszka Pobłocka {UG} omówiła kształtowanie się rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w latach 1991–2015 w Polsce oraz wpływ zmiany stanu rezerw na wynik finansowy zakładów ubezpieczeń.

Jako że nie sposób omówić wszystkich prezentacji, a były ogromnie interesujące i – co ważne – dające impuls do długich dyskusji (toczących się długo po zakończeniu obrad) i poszukiwań naukowych, odesłać należy do szczegółowego wykazu referatów i prezentacji, który wraz ze streszczeniami zamieszczony jest w formie Książki Abstraktów na stronie konferencji <http://insurance2017.syskonf.pl/>.

Honorowy patronat nad tegoroczną konferencją objęli: J.M. Rektor Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu prof. zw. dr hab. Andrzej Kaleta oraz J.M. Rektor Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu prof. zw. dr hab. Maciej Żukowski. Patronami medialnymi konferencji były uznane czasopisma naukowe specjalizujące się w tematyce ubezpieczeniowej a mianowicie: „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, „Prawo Asekuracyjne” i „Rozprawy Ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług finansowych”.

W konferencji uczestniczyło ponad 80 osób reprezentujących środowiska akademickie i instytucje ubezpieczeniowe, jak: Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Polską Izbę Ubezpieczeń, Komisję Nadzoru Finansowego, Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, Rzecznika Finansowego, a także zakłady ubezpieczeń i biura brokerskie.

Następna konferencja w roku 2018 odbędzie się tradycyjnie na Zamku w Rydzynie i ponownie połączona będzie z jubileuszem, tym razem 70-lecia Katedry Ubezpieczeń UE w Poznaniu.

Pełen wykaz referatów i prezentacji z konferencji:

Sesja plenarna I – przewodniczący sesji: Tadeusz Szumlicz (Szkola Główna Handlowa w Warszawie)
Marcin Wojewódka (Zakład Ubezpieczeń Społecznych) – Porównanie wybranych elementów propozycji zmian w III filarze

Wanda Sułkowska (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie) – Przyczynek do dyskusji nad wysokością wieku emerytalnego w kontekście kondycji polskiego społeczeństwa

Jan Monkiewicz (Politechnika Warszawska), **Marek Monkiewicz** (Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny) – Nowy paradygmat regulacyjno-nadzorczy w sektorze finansowym

Sesja plenarna II – przewodnicząca sesji: Maria Balcerowicz-Szkutnik (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach)

Anna Gierusz (Uniwersytet Gdański) – Zbiorowy a indywidualny program DC: porównanie świadczeń uzyskanych przez uczestników

Antoni Kolek (Zakład Ubezpieczeń Społecznych) – Jednolita danina czy jednolity pobór składek? Dylematy systemowe, zmiany administracyjne.

Kamila Bielawska (Uniwersytet Gdański) – Emerytury częściowe jako instrumenty elastycznego przechodzenia na emeryturę na przykładzie rozwiązań w państwach UE

Marta Karpińska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) – Pozycja prawna multiagenta ubezpieczeniowego – uwagi na tle prawa polskiego i niemieckiego

Sesja plenarna III – przewodniczący sesji: Kazimierz Ortyński (Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu)

Stanisław Wieteska (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach Filia w Piotrkowie Trybunalskim),
Anna Szymańska (Uniwersytet Łódzki) – Ocena ryzyka eksploatacji biogazowni w Polsce dla potrzeb ubezpieczenia od wybranych zdarzeń losowych

Dariusz Porębski (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) – Próba oceny efektywności zakładów ubezpieczeń działających w Polsce w latach 2011–2015

Adam Kopiński (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), **Dariusz Porębski** (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) – Analiza sytuacji konkurencyjnej na rynku zakładów ubezpieczeń za pomocą zmodyfikowanej macierzy opłacalności biznesu

Tomasz Michalski (Szkola Główna Handlowa w Warszawie) – Anomalie na rynku finansowym. Co z paradygmatem finansów?

Sesja plenarna IV – przewodniczący sesji: Adam Śliwiński (Szkola Główna Handlowa w Warszawie)

Nadezda Kirillova (Financial University under the Government of the Russian Federation) - Experience in Implementing Professional Standards in the Insurance Market

Marcin Kawiński (Szkola Główna Handlowa w Warszawie), **Piotr Majewski** (Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu) – Telematics in motor insurance and autonomous vehicles – Poles and technology trends

Beata Jackowska (Uniwersytet Gdański) – Analiza przekrojowa i kohortowa w badaniu umieralności a ubezpieczenia na życie

Daria Ringwelska-Ładak (Urząd Komisji Nadzoru Finansowego) – Wczoraj, dziś i jutro formuły standardowej SCR

Sesja plenarna V – przewodniczący sesji: Włodzimierz Szkutnik (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach)

Stanisław Heilpern (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) – Struktury zależności występujące w zagadnieniach ubezpieczeniowych

Ewa Spigarska (Uniwersytet Gdański) – Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe w świetle prawa bilansowego a Dyrektywa Wyplacalność II

Agnieszka Pobłocka (Uniwersytet Gdański), **Ewa Spigarska** (Uniwersytet Gdański) – Wpływ rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na wynik finansowy zakładów ubezpieczeń w Polsce

Stanisław Wanat (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie) – Wykorzystanie metod grupowania w taryfikacji w ubezpieczeniach majątkowych

Sesja plakatowa

Maria Balcerowicz-Szkutnik (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach), **Włodzimierz Szkutnik** (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach) – Ubezpieczenia zdrowotne w Federacji Rosyjskiej – wybrane aspekty

- Rafał Baranek** (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach) – Spory sądowe na tle ubezpieczeń majątkowych
- Sylwia Bożek** (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach) – Koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu a ubezpieczenie
- Robert Dankiewicz** (Politechnika Rzeszowska) – Gwarancja ubezpieczeniowa jako narzędzie wspierające procesy zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwach
- Andrzej Grzebieniak** (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) – Ubezpieczenia komunikacyjne – nowe trendy i wyzwania
- Maciej Jakubowski** (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) – Ocena oferty produktowej dla rowerzystów w Polsce w świetle zasady powszechności
- Dorota Jaśkiewicz** (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) – Wrażliwość wymogów kapitałowych w systemie Wyłączalność II
- Lyubov Klapkiv** (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), **Jura Klapkiv** (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) – Development of innovations in insurance
- Daria Korytkowska** (Uniwersytet Łódzki) – Analiza roszczeń z tytułu odpowiedzialności cywilnej podmiotów wykonujących działalność leczniczą
- Marta Kruk** (Politechnika Warszawska) – Zarządzanie kosztami w zakładach ubezpieczeń Działu II
- Angelika Kuligowska** (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) – Efektywność zawieranych ubezpieczeń w likwidacji szkód jednostek samorządu terytorialnego
- Agnieszka Kurdyś-Kujawska** (Politechnika Koszalińska) – Rolnicy na rynku ubezpieczeń na życie w Polsce
- Robert Kurek** (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) – Rynek wtórny ubezpieczeń na życie o charakterze oszczędnościowym
- Sergiusz Lenhardt** (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) – Globalny rynek gwarancji ubezpieczeniowych w kontekście kryzysu finansowego z 2008 r.
- Marek Monkiewicz** (Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny), **Bogusław Bamber** (Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny), **Grażyna Sordyl** (Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny) – Ochrona klientów niewypłacalnych touroperatorów w kontekście regulacji dotyczących Turystycznego Funduszu Gwarancyjnego w Polsce
- Tomasz Musiałowski** (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) – Wykorzystanie wskaźników finansowych w planowaniu finansów osobistych
- Anna Ostrowska-Dankiewicz** (Politechnika Rzeszowska) – Skuteczność obligatoryjności prywatnych ubezpieczeń zdrowotnych na przykładzie rozwiązań Australii, Holandii i Szwajcarii
- Renata Pajewska-Kwaśny** (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie) – Evolution of the market for commercial health insurance in Poland
- Anna Piechota** (Uniwersytet Łódzki), **Anna Szymańska** (Uniwersytet Łódzki) – Komplementarność pracowniczych ubezpieczeń grupowych wobec systemu zabezpieczenia społecznego w Polsce
- Sylwia Pieńkowska-Kamieniecka** (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) – Kompetencje finansowe a dodatkowe oszczędzanie emerytalne wśród kobiet
- Piotr Pisarewicz** (Uniwersytet Gdański), **Patrycja Kowalczyk-Rólczyńska** (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), **Wojciech Kamieński** (Ekspert w Biurze Rzecznika Finansowego) – Instytucjonalny wymiar systemu ochrony klientów w zakresie ubezpieczeń na życie, gdy ryzyko lokaty (inwestycyjne) ponosi ubezpieczający

- Michał Popielas** (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) – Underwriting medyczny w ocenie ryzyka w ubezpieczeniach na życie
- Ryszard Pukała** (Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna) – Wpływ koniunktury gospodarczej na sektor ubezpieczeń majątkowych krajów Grupy Wyszehradzkiej
- Joanna Rutecka-Góra** (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie) – Efektywność dobrowolnych funduszy emerytalnych w Polsce
- Tomasz Rólczyński** (Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu), **Maria Forlicz** (Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu), **Julita Markiewicz-Patkowska** (Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu) – Charakter zagrożeń w ruchu turystycznym a skłonność do ubezpieczania się
- Paweł Sereda** (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) – Aplikacje mobilne w sektorze finansowym – na przykładzie bankowości i ubezpieczeń
- Maciej Szczepankiewicz** (Politechnika Poznańska) – Innowacje ubezpieczeniowe. Model tworzenia nowych usług ubezpieczeniowych
- Włodzimierz Szkutnik** (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach), **Maria Balcerowicz-Szkutnik** (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach) – Szacowanie pewnych zagrożeń w kontekście zarządzania ryzykiem
- Ilona Tomaszewska** (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie) – Development trends in motor insurance – selected issues on the example of the adequacy of the premiums
- Damian Walczak** (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) – Uprzywilejowanie emerytalne w Polsce – zagadnienia ekonomiczno-prawne
- Stanisław Wieteska** (Uniwersytet Łódzki), **Anna Jędrzychowska** (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) – Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej przewoźnika lotniczego za skutki zakłóceń w żegludze powietrznej spowodowane odwołaniem lub opóźnieniem lotu
- Wojciech Wiśniewski** (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) – Telematyka jako narzędzie oceny ryzyka w ubezpieczeniach komunikacyjnych

DR HAB. ILONA KWIECIEŃ – Katedra Ubezpieczeń, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.

